

CHINOR (PLATANUS) O'SIMLIGI URUG'LARINI YIG'IB OLISH VA SAQLASH USULLARI

Xomidov Jasurbek Jamoldinovich

O'rmon xo'jaligi ilmiy tadqiqot instituti Andijon filiali direktori, b.f.f.d (PhD)
Andijon.lavanda@mail.ru

Annotatsiya: Mazkur maqolada chinor (*Platanus L.*) o'simligining urug'larini yig'ib olish, tozalash va saqlash usullari ilmiy manbalar asosida yoritilgan. Urug' yig'ish muddatlarini to'g'ri belgilash, usullarning qiyosiy tahlili hamda amaliy ahamiyati ko'rsatib berilgan. Tadqiqot natijalari o'rmon xo'jaligi, ko'kalamzorlashtirish va ko'chatchilik amaliyotida qo'llash uchun tavsiya etiladi.

Kalit so'zlar: *Platanus, chinor, urug'chilik, urug' yig'ish, ko'chatchilik.*

Аннотация: В данной статье на основе научных источников описаны методы сбора, очистки и хранения семян платана (*Platanus L.*). Представлено корректное определение сроков сбора семян, сравнительный анализ методов и их практическое значение. Результаты исследования рекомендуются для использования в лесоводстве, садоводстве и питомниководстве.

Ключевые слова: *platan, платан, производство семян, сбор семян, саженцы.*

Abstract: This article describes the methods of collecting, cleaning and storing seeds of the plane tree (*Platanus L.*) based on scientific sources. The correct determination of the dates of seed collection, a comparative analysis of the methods and their practical significance are presented. The results of the study are recommended for use in forestry, horticulture and nursery practice.

Keywords: *Platanus, plane tree, seed production, seed collection, seedlings.*

Чинор (*Platanus L.*) - Platanaceae oilasiga mansub, ekologik moslashuvchanligi yuqori bo'lgan keng bargli daraxt turkumidir. U shahar muhitini yaxshilash, eroziyaga qarshi kurash va landshaft arxitekturasida keng qo'llaniladi. Chinorni generativ usulda ko'paytirishda urug'larni sifatli yig'ib olish muhim agrotexnik bosqich hisoblanadi. Urug'larni yig'ish usullarini ilmiy asosda o'rganish dolzarb masaladir.

Tadqiqot ob'ekti *Platanus orientalis L.* va *Platanus acerifolia* turlari olindi. Tahlil adabiy manbalarni o'rganish, amaliy kuzatuvlar va qiyosiy tahlil usullari asosida olib borildi.

Chinor o'simligining biologiyasi. Chinor daraxti 30–40 m balandlikka yetadi, tanasi yirik, qobig'i parcha-parcha ko'chib tushadi. Gullari bir uyli, ammo alohida joylashgan. Mevasi - sharsimon soplodiya bo'lib, ko'p sonli mayda, tolali qo'shimchalarga ega urug'lardan tashkil topgan. Bu qo'shimchalar urug'larni shamol orqali tarqalishiga yordam beradi.

Urug'larning shakllanishi va yetilish fazalari. Gullash davri bahor (aprel-may) oylariga to'g'ri keladi. Mevalari yoz oxiri — kuz oylarida shakllanib, to'liq yetilish jarayoni kuz oxirida yoki qish boshida yakunlanadi. Urug'larni yig'ish uchun eng maqbul davr — mevalar to'liq yetilib, qurishni boshlagan payt hisoblanadi Biologik yetilish urug' namligi 12–15 % gacha pasayganda aniqlanadi.

Urug'larni yig'ib olish usullari

1. Qo'lda yig'ib olish usuli

Bu usul seleksiyaviy va ilmiy maqsadlarda afzal hisoblanadi. Bu usul nisbatan past bo'yli yoki maxsus texnika yordamida yetib borish mumkin bo'lgan daraxtlar uchun qo'llaniladi.

Mevalar qaychi yoki sekator bilan kesib olinadi;

Asosan dekabr–yanvar oylarida amalga oshiriladi;

Urug'lar mexanik shikastlanmaydi.

Afzalligi: urug' sifati yuqori bo'ladi.

Kamchiligi: mehnat sarfi yuqori.

2. Tabiiy to'kilish asosida yig'ish

Chinor mevalari yetilib, tabiiy ravishda daraxtdan to'kiladi.

Daraxt ostiga toza mato, plyonka yoki to'r yoyiladi.

To'kilgan mevalar ma'lum vaqt oralig'ida yig'ib olinadi.

Afzalligi: oson va arzon usul.

To'kilgan soplodiyalar muntazam yig'iladi;

Usul iqtisodiy jihatdan samarali.

Kamchiligi: urug' ifloslanishi yoki namlanishi mumkin.

3. Mexanik usul

Katta maydonlarda va ko'p sonli daraxtlardan urug' yig'ishda qo'llaniladi.

Maxsus titratuvchi qurilmalar yordamida shoxlar silkitiladi;

Mevalar oldindan tayyorlangan to'r yoki konteynerlarga tushadi.

Afzalligi: vaqt tejiladi.

Katta hajmda urug' olish imkonini beradi;

Asosan o'rmon xo'jaliklarida ishlatiladi.

Kamchiligi: maxsus texnika talab etiladi.

Urug' yig'ish usullarining qiyosiy tavsifi

1-jadval.

№	Усул	Афзалликлари	Камчиликлари	Қўлланилиш соҳаси
1	Қо'лда йиг'иш	Yuqori sifat	Mehnat talabchan	Ilmiy tadqiqot
2	Tabiiy to'kilish	Arzon	Ifloslanish ehtimoli	Ko'chatchilik
3	Mexanik	Tezkor	Texnika talab etiladi	O'rmon xo'jaligi

1-rasm. Chinor urug'lari

Urug'larni tozalash va tayyorlash

Yig'ib olingan mevalar quritiladi va mexanik yo'l bilan maydalanadi. Natijada urug'lar tolali qo'shimchalardan ajratiladi. Urug'lar tolali qo'shimchalardan ajratilib, elak va havo separatorlari orqali tozalanadi.

Urug'larni saqlash sharoitlari

Chinor urug'lari namlikka sezgir bo'ladi.

Harorat: 0–5 °C; Quruq, salqin (0–5 °C) joyda saqlanadi

Namlik: 8–10 %; Havo o'tkazuvchi qog'oz yoki mato xaltalar tavsiya etiladi.

Bu sharoitda urug'larning unuvchanligi 10–12 oy saqlanadi.

Xulosa

Chinor (*Platanus*) o'simligining urug'larini yig'ib olish jarayoni to'g'ri muddat va usul tanlashga bog'liq.

Qo'lda yig'ish urug' sifati yuqori bo'lishini ta'minlash ilmiy va selektsiya ishlarida, mexanik va tabiiy usullar katta hajmda ishlab chiqarishda samarali hisoblanadi.

To'g'ri yig'ish, tozalash va Namlik: 8–10 %; Havo o'tkazuvchi qog'oz yoki mato xaltalar saqlash choralari chinor ko'chatlarini muvaffaqiyatli etishtirishga xizmat qiladi. To'g'ri saqlash choralari yuqori unuvchanlikni ta'minlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Ismoilov B. O'rmon urug'chiligi. — Toshkent: Fan, 2018.
2. Bonner F.T., Karrfalt R.P. The Woody Plant Seed Manual. USDA Forest Service, 2008.
3. FAO. Forest Seed Handling. Rome, 1993.
4. Krüssmann G. Manual of Cultivated Broad-Leaved Trees & Shrubs. Timber Press, 1986.
5. O'simlikshunoslik asoslari. — Toshkent.
6. *Platanus* species silviculture manuals.
7. Khomidov Jasurbek Jamoldinovich. Methods of Fertility and Increasing of the Seeds of Medicinal Lavanda (*Lavandula Officinalis* L.) in the Climate and Soil of Fargona Volley. Annals of R.S.C.B., ISSN:1583-6258, Vol. 25, Issue 2, 2021, Pages. 3832 - 3837 Received 20 January 2021; Accepted 08 February 2021.